

Rozdział I. Wymogi formalne pism w postępowaniu nieprocesowym

1. Postępowanie nieprocesowe

Zasadą wynikającą z art. 13 § 1 KPC jest rozpoznawanie spraw cywilnych w procesie, chyba że ustawa stanowi inaczej. Przepis ten ustanawia zatem domniemanie drogi procesu. Drugim zasadniczym trybem postępowania jest tryb nieprocesowy, będący przedmiotem zainteresowania niniejszego opracowania. W doktrynie wskazuje się, że – z uwagi na brak jednolitego kryterium rozgraniczającego postępowanie nieprocesowe od procesu – stosuje się kryterium normatywne, przyjmując że do postępowania nieprocesowego należą wszystkie sprawy przekazane do tego trybu przez ustawodawcę.

W trybie postępowania nieprocesowego toczą się sprawy:

- 1) z zakresu prawa osobowego (art. 526–560¹ KPC);
- 2) z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli (art. 561–605 KPC);
- 3) z zakresu prawa rzeczowego (art. 606–626¹³ KPC);
- 4) z zakresu prawa spadkowego (art. 627–691 KPC);
- 5) z zakresu przepisów o przedsiębiorstwach państwowych i o samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego (art. 691¹–691⁹ KPC);
- 6) depozytowe (art. 692–693²² KPC);
- 7) w postępowaniu rejestrowym (art. 694¹–694⁸ KPC);
- 8) inne, dla których przepisy szczególne przewidują tryb postępowania nieprocesowego.

Powyższy podział na tryb procesowy i nieprocesowy nie wyklucza jednak pewnych wyjątków, polegających na rozpoznawaniu spraw zarezerwowanych dla jednego trybu postępowania – w drugim trybie w ramach kompleksowego załatwienia sprawy. Podstawa rozpoznania sprawy należącej do jednego trybu postępowania w postępowaniu należącym do drugiego trybu musi wynikać zawsze z przepisu szczególnego. Jako przykłady można wskazać:

- 1) spory i roszczenia, dla których właściwy jest tryb procesu, rozpoznawane w trybie nieprocesowym (w ramach jednego z tzw. postępowań działowych, art. 618 KPC, także w zw. z art. 688 i w zw. z art. 567 § 3 KPC);
- 2) możliwość rozstrzygnięcia o rozgraniczeniu nieruchomości przez sąd orzekający w procesie o własność albo o wydanie nieruchomości lub jej części (art. 36 PrGeod; art. 34 ust. 3 PrGeod przekazuje generalnie sprawy o rozgraniczenie nieruchomości do rozpoznania w trybie nieprocesowym);
- 3) wyrok rozwodowy, wyrok orzekający separację i unieważnienie małżeństwa (art. 58, 61³ § 1 i art. 21 KRO), w którym sąd rozstrzyga o władzy rodzicielskiej nad wspólnymi małoletnimi dziećmi małżonków oraz może orzec o podziale mająt-

ku wspólnego małżonków, choć są to sprawy załatwiane w trybie nieprocesowym (art. 567 i 579 KPC)¹.

W oparciu o art. 13 § 2 KPC przepisy dotyczące postępowania procesowego będą miały zastosowanie do trybu nieprocesowego, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej. Co do zasady rozpoznanie sprawy przez sąd I instancji w niewłaściwym trybie stanowi uchybienie procesowe, które jednakże nie powoduje nieważności postępowania. Wyjątkiem jest sytuacja, w której niezachowanie właściwego trybu doprowadziło do sprzeczności składu sądu orzekającego z przepisami prawa lub do wydania orzeczenia przez sąd rejonowy w sprawie, w której sąd okręgowy jest właściwy bez względu na wartość przedmiotu sporu (art. 379 pkt 4 i 6 KPC).

Zasadą jest wszczynanie postępowania nieprocesowego na wniosek (art. 506 KPC), co nie wyklucza działania sądu z urzędu w sprawach, w których wymagane jest udzielenie prewencyjnej ochrony sądowej, tj. wyłącznie wtedy, gdy przepis szczególny tak stanowi. Kodeks postępowania cywilnego przewiduje wypadki, w których postępowanie wszczy-
na się z urzędu: art. 534, 541, 559, 569 § 2, art. 570, 626¹³ § 1 i 2, art. 635 § 1, art. 637 § 2, art. 648 § 1, art. 655 § 1 i art. 678 i 690 § 2² KPC. Podkreślenia wymaga, że sąd nie wydaje postanowienia o wszczęciu postępowania z urzędu³.

Należy także zwrócić uwagę na dopuszczalność prowadzenia postępowania pojednawczego w sprawach nieprocesowych na podstawie przepisów art. 184-186 KPC, jeśli w sprawie występują strony o niezgodnych stanowiskach, a charakter sprawy zezwala na zawarcie w niej ugody np. podział majątku wspólnego byłych małżonków po ustaniu wspólności majątkowej⁴.

Orzecznictwo:

Rozpoznanie sprawy w niewłaściwym trybie postępowania jako podstawa odwoławcza

Samo rozpoznanie sprawy w niewłaściwym trybie postępowania (w postępowaniu nieprocesowym zamiast procesowym lub odwrotnie) i z naruszeniem przepisów o właściwości miejscowej nie ma zazwyczaj istotnego wpływu na wynik sprawy, chyba że następstwem tego naruszenia jest naruszenie przepisów, których uchybienie powoduje nieważność postępowania np. co do składu sądu.

(postanowienie SN z 30.6.2016 r., I CZ 46/161)

Zmiana trybu postępowania w fazie postępowania apelacyjnego

Zmiana trybu postępowania – stosownie do art. 201 § 2 KPC – może nastąpić na każdym etapie postępowania, a więc również w fazie postępowania apelacyjnego.

(postanowienie SN z 17.12.2015 r., V CSK 217/15)

Stosowanie zakazu *reformationis in peius* w postępowaniu nieprocesowym

Dopuszczalne jest odpowiednie stosowanie zakazu z art. 384 KPC w tych postępowaniach nieprocesowych, w których interesy występujących w nich podmiotów są rozbież-

¹ A. Góra-Błaszczkowska, Kodeks postępowania cywilnego. Tom IA, Komentarz. Artykuły 1–424¹², Legalis 2020, komentarz do art. 13.

² A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Legalis 2019, komentarz do art. 506.

³ A. Góra-Błaszczkowska, (red.) Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Legalis 2016, komentarz do art. 506, uwaga 10.

⁴ P. Rylski, Dopuszczalność postępowania pojednawczego w sprawach przekazanych do rozpoznania w trybie nieprocesowym, Polski proces cywilny 2011, Nr 1 (2), s. 123 i n.

ne. Odstępstwo od zakazu wynikającego z tego przepisu dopuszczono w postępowaniu nieprocesowym wówczas, jeżeli przedmiot zaskarżenia jest integralnie związany z inną częścią lub całością tego orzeczenia. W razie braku integralnego związku przedmiotu zaskarżenia z inną dyspozycją orzeczenia sąd odwoławczy nie może wyjść poza granice zaskarżenia i uchylić lub zmienić zaskarżone orzeczenie na niekorzyść wnoszącego apelację, jeśli inny uczestnik nie wniósł apelacji.

(postanowienie SN z 2.6.1965 r., II CZ 51/65)

Dopuszczalność zmiany wniosku na pozew wynika z przepisów kodeksu

Według art. 193 § 1 KPC zmiana powództwa jest dopuszczalna, jeżeli nie wpływa na właściwość sądu. Ponieważ przepisy z zakresu postępowania nieprocesowego nie zawierają odpowiedniej normy, postanowienia art. 193 § 1 przez normę odsyłającą art. 13 § 2 KPC stosują się „odpowiednio” w postępowaniu nieprocesowym. Przy równorzędności obu trybów oznacza to możliwość zmiany wniosku na pozew, zwłaszcza gdy oba żądania mają za swój przedmiot spór o prawo. Stwierdzenie to wymaga jeszcze sprawdzenia z uwagi na użycie przez ustawę nieostrego sformułowania „odpowiednio”. Pomiędzy postępowaniem nieprocesowym a procesem nadal istnieją pewne różnice, które nie pozwalają, nawet w braku wyraźnych odmiennych przepisów, na stosowanie w tym postępowaniu wszystkich przepisów obowiązujących w procesie. Nie można by np. stosować w nim przepisów o współuczestnictwie czy interwencji głównej.

(postanowienie SN z 2.6.1965 r., II CZ 51/65)

2. Właściwość sądu

Artykuł 507 KPC statuuje zasadę rozpoznawania spraw należących do postępowania nieprocesowego w I instancji przez sądy rejonowe. Bez znaczenia przy tym pozostaje, czy postępowanie to jest uregulowane przez przepisy KPC, czy ustaw szczególnych. Podkreślenia wymaga, iż w postępowaniu nieprocesowym ma wyłączne zastosowanie właściwość ustawowa (miejscowa i rzeczowa), podczas gdy właściwość umowna nie jest dopuszczalna¹.

Od zasady rozpoznawania spraw nieprocesowych przez sądy rejonowe istnieją jednakże nieliczne wyjątki, w których właściwym w I instancji będzie sąd okręgowy:

- 1) sprawy o ubezwłasnowolnienie (art. 544 § 1 KPC);
- 2) sprawy o orzeczenie separacji na zgodny wniosek stron (art. 567¹ KPC);
- 3) w sprawach o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką prowadzone na podstawie konwencji haskiej z 1980 r. (art. 569¹ KPC),
- 4) w sprawie o rozstrzygnięcie sporu między radą pracowniczą przedsiębiorstwa a dyrektorem przedsiębiorstwa, między organami przedsiębiorstwa a organem założycielskim przedsiębiorstwa oraz między organami przedsiębiorstwa a organem sprawującym nadzór nad przedsiębiorstwem (art. 691¹ KPC);

¹ A. Marciniak, Kodeks postępowania cywilnego. Tom III. Komentarz. Artykuły 425–729, Legalis 2020, komentarz do art. 507.

5) rozpoznawanie protestów wyborczych w wyborach samorządowych (art. 392 i 393 KodeksWyb).

Należy pamiętać, że na zasadzie art. 379 pkt 6 KPC, jeśli sąd rejonowy orzekł w sprawie, w której właściwy był sąd okręgowy, postępowanie to dotknięte jest nieważnością.

Z kolei właściwość miejscowa w sprawach nieprocesowych powinna wynikać zgodnie z art. 508 § 1 KPC w pierwszej kolejności z przepisów szczególnych, dopiero jeśli nie została w nich oznaczona, wyłącznie właściwy jest sąd miejsca zamieszkania wnioskodawcy lub w razie braku miejsca zamieszkania – sąd miejsca jego pobytu. Z kolei do postępowania wszczynanego z urzędu właściwy jest sąd miejsca, w którego okręgu nastąpiło zdarzenie będące podstawą wszczęcia postępowania.

Jeśli uzasadniona jest właściwość kilku sądów, wszczęcie postępowania może nastąpić przed każdym z tych sądów lub z urzędu przez każdy z tych sądów. Właściwy pozostaje sąd, który pierwszy wszczął postępowanie. W przypadku gdy wnioskodawca dokona wyboru jednego z sądów, staje się on wyłącznie właściwym (art. 43 w zw. z art. 13 § 2 KPC). Również sąd właściwy w chwili wszczęcia postępowania nieprocesowego zachowuje swoją właściwość aż do zakończenia postępowania, choćby podstawy właściwości zmieniły się w toku sprawy – *tzw. perpetuatio fori* (art. 15 w zw. z art. 13 § 2 KPC).

Właściwość miejscowa szczególna ma miejsce w przypadkach określonych w KPC tj. w sprawach:

- 1) o uznanie za zmarłego i o stwierdzenie zgonu (art. 526 KPC),
- 2) o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami, rodzinnymi i opiekuńczymi (art. 569 KPC),
- 3) o uznanie dziecka (581 KPC),
- 4) o przysposobienie (art. 585 KPC),
- 5) o wyrażenie zgody na przysposobienie (art. 589 KPC),
- 6) z zakresu kurateli (art. 599, 601–603, art. 603¹ KPC),
- 7) z zakresu prawa rzeczowego (art. 606 KPC),
- 8) o przepadek rzeczy (art. 610² § 2 KPC),
- 9) z zakresu prawa spadkowego (art. 628 KPC),
- 10) o zabezpieczenie spadku (art. 633 KPC),
- 11) z zakresu przepisów o przedsiębiorstwach państwowych i o samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego (art. 691² KPC),
- 12) o złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego (art. 692 KPC),
- 13) o stwierdzenie likwidacji niepodjętych depozytów (art. 693¹⁸ KPC),
- 14) w postępowaniu rejestrowym (art. 694² KPC).

Sąd, który stwierdzi swą niewłaściwość, przekaze z urzędu sprawę sądowi właściwemu. Postanowienie takie może zapaść na posiedzeniu niejawnym. Na podstawie art. 13 § 2 KPC art. 200 § 1⁴ KPC stosuje się także do postępowań nieprocesowych.

Artykuł 508 § 2 KPC przewiduje właściwość delegacyjną w przypadku zaistnienia przeszkody do rozpoznania sprawy przez sąd właściwy. Wyznaczenia innego sądu dokonuje sąd przełożony w toku instancji. Sądami tymi są sąd okręgowy przełożony nad sądem rejonowym, sąd apelacyjny przełożony nad sądem okręgowym, Sąd Najwyższy przełożony nad sądem apelacyjnym [uchw. SN (7) z 21.2.1971 r., III CZP 76/71, OSNCP 1972, Nr 9, poz. 152]. Postanowienie sądu przełożonego o wyznaczeniu innego sądu do rozpoznania sprawy nie podlega zaskarżeniu.

Orzecnictwo:

Niezaskarżalność postanowienia sądu przełożonego o wyznaczeniu innego sądu do rozpoznania sprawy

Przepisy o postępowaniu nieprocesowym nie dopuszczają zażalenia na postanowienie wydane na podstawie art. 508 § 2 KPC. Postanowienie to nie jest orzeczeniem kończącym postępowanie w sprawie, jak i nie zostało wyszczególnione w art. 394 § 1 KPC (przyp.: oraz art. 394^{1a} KPC), w którym enumeratywnie wymieniono orzeczenia, na które przysługuje zażalenie.

(postanowienie SA w Poznaniu z 18.12.2012 r., I ACz 1783/11)

Tryb postępowania w sprawie o uchylenie uchwały zarządu fundacji

Sprawy o uchylenie uchwały zarządu fundacji rozpoznawane są w postępowaniu nieprocesowym.

(postanowienie SA w Warszawie z 8.3.2005 r., I ACa 419/04)

Właściwość sądu w sprawach o uchylenie uchwały stowarzyszenia

Sprawy o uchylenie uchwały stowarzyszenia rozpoznaje sąd rejonowy.

(postanowienie SN z 3.12.2003 r., III CZP 93/03)

Postępowanie w sprawach o uznanie orzeczeń sądów zagranicznych nie ma charakteru postępowania nieprocesowego. Jest to postępowanie szczególne, do którego w razie braku unormowań regulujących je należy stosować odpowiednio przepisy o procesie (art. 13 § 2 KPC). Wyłącza to możliwość korzystania w tym postępowaniu z przepisów księgi II KPC, dotyczących postępowania nieprocesowego, w tym także art. 508 KPC, normujące w sposób ogólny zagadnienie właściwości miejscowej sądów w postępowaniu nieprocesowym.

(postanowienie SN z 9.12.1975 r., I CO 9/75)

3. Uczestnicy postępowania

Postępowanie nieprocesowe, odmiennie niż procesowe, może toczyć się z udziałem tylko jednego uczestnika tj. każdego, czyich praw dotyczy wynik postępowania, i kto może wziąć udział w każdym stanie sprawy aż do zakończenia postępowania w II instancji (art. 510 KPC). W ocenie Sądu Najwyższego zawarte w art. 510 § 1 KPC określenie – każdy, czyich praw dotyczy wynik postępowania – jest szerokie i umożliwia sądowi w zależności od stwierdzonych okoliczności konkretnej sprawy uznanie, że zgłaszający się podmiot jest zainteresowanym w wyniku postępowania, a może stać się on uczestnikiem postępowania, nawet wtedy gdyby to był interes pośredni (post. SN z 23.2.2012 r., V CZ 117/11, Legalis).

Tym samym generalną przesłanką wzięcia udziału w postępowaniu nieprocesowym jest posiadanie przez podmiot interesu prawnego. W postępowaniu nieprocesowym interes prawny nie wynika, tak jak w procesie, z naruszenia lub zagrożenia sfery prawnej wnioskodawcy, ale z pewnych zdarzeń prawnych, które wywołują konieczność uregulowania wiążących się z nimi stosunków prawnych i rodzą obiektywną potrzebę wszczęcia postępowania lub wzięcia w nim udziału (post. SN z 4.1.2012 r., III CZ 78/11, Legalis). Katalog podmiotów zainteresowanych będzie zatem uzależniony od przedmiotu toczącego się postępowania nieprocesowego.

Osoba inicjująca postępowanie nieprocesowe staje się od razu jego uczestnikiem z mocy własnej czynności prawnej. Ponadto podmiot może stać się uczestnikiem z mocy postanowienia sądu (na podstawie wezwania do udziału w sprawie) albo mocy samego prawa (art. 546 § 1 i 2, art. 626¹ § 2 i art. 694³ § 2 KPC)¹.

Należy wyraźnie podkreślić, iż w przeciwieństwie do postępowania procesowego, w nieprocesowym interesy obu stron postępowania wcale nie muszą być ze sobą sprzeczne. Wszyscy uczestnicy (w tym także sam wnioskodawca), bez względu na stopień ich zainteresowania wynikiem sprawy, nasilenia sprzeczności czy zbieżności wzajemnych interesów, mają w stosunku do sądu, jak i względem siebie taki sam status procesowy. W przeciwieństwie do procesu, cechującego się dwustronnością, liczba uczestników postępowania nieprocesowego nie jest limitowana, a ich interesy są zbieżne lub sprzeczne, a niejednokrotnie przenikają się i krzyżują (uzasadnienie uchw. SN z 20.4.2010 r., III CZP 112/09, OSNC 2010, Nr 7–8, poz. 98).

Sąd ma obowiązek czuwać nad tym, aby w postępowaniu brali udział wszyscy zainteresowani, dokonując jednocześnie oceny, kto może być uczestnikiem postępowania. Przystępując do toczącego się postępowania nieprocesowego, zainteresowany powinien wskazać, jakich konkretnie jego praw lub obowiązków ma dotyczyć wynik postępowania. Natomiast utrata przez uczestnika statusu zainteresowanego wywołuje potrzebę jego wyeliminowania z toczącego się postępowania (post. SN z 1.10.1999 r., II CKN 606/99, OSNC 2000, Nr 4, poz. 68).

Wymogiem formalnym wniosku wszczynającego postępowanie nieprocesowe jest wskazanie przez wnioskodawcę wszystkich zainteresowanych (uczestników postępowania). Jednakże brak zachowania powyższego wymogu, nie powoduje oddalenia przez sąd wniosku o wszczęcie postępowania nieprocesowego, lecz nakłada na sąd obowiązek wezwania osoby zainteresowanej do udziału w sprawie (post. SN z 19.7.1983 r., III CRN 154/83, Legalis).

Sąd Najwyższy przyjął, że naruszenie przepisu art. 510 KPC przez przyznanie osobie, która nie jest zainteresowana wynikiem sprawy, statusu uczestnika postępowania, samo przez się nie oznacza, że uchybienie to mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy (post. SN z 22.4.1998 r., II CKN 678/97, Legalis).

Orzecznictwo:

Niezaskarżalność postanowienia odmawiającego dopuszczenia do udziału w postępowaniu nieprocesowym

Kryteriów z art. 394¹ § 2 KPC (w brzmieniu poprzedzającym wejście w życie ustawy z dnia 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. poz. 1469 ze zm.) nie spełnia zażalenie na odmowę dopuszczenia do wzięcia udziału w sprawie w postępowaniu nieprocesowym.

(postanowienie SN z 20.2.2020 r., III CZ 49/19)

Niezaskarżalność postanowienia oddalającego zażalenie na postanowienie odmawiające dopuszczenia do udziału w sprawie

Na wydane w postępowaniu nieprocesowym postanowienie sądu I instancji o odmowie dopuszczenia do udziału w sprawie przysługuje zażalenie do sądu II instancji (art. 510 § 1 zdanie trzecie KPC). Na postanowienie sądu II instancji oddalające zażalenie na postanowienie sądu I instancji niedopuszczające do udziału w sprawie nie przysługuje

¹ A. Góra-Błaszczkowska, Kodeks, tom IA, komentarz do art. 510.

je jednak ani skarga kasacyjna, ani też zażalenie, o którym mowa w art. 394¹ § 2 KPC (w brzmieniu poprzedzającym wejście w życie ustawy z dnia 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. poz. 1469 ze zm.).

(postanowienie SN z 6.1.2019 r., I CZ 89/19)

Podmiot uprawniony do wniesienia apelacji w postępowaniu nieprocesowym

Apelację w postępowaniu nieprocesowym może wnieść nawet uczestnik, który nie brał udziału w postępowaniu, jeżeli wynik postępowania dotyczy jego praw, zatem nawet w takim wypadku środek odwoławczy nie może być odrzucony z powodu braku substratu zaskarżenia (art. 510 KPC).

(postanowienie SN z 18.9.2014 r., V CZ 54/14)

Szeroka interpretacja interesu prawnego zainteresowanego jako uczestnika postępowania nieprocesowego

Zainteresowanym pozostaje nie tylko ten, czyich praw wynik postępowania dotyczy bezpośrednio, ale także osoba wykazująca interes prawny pośredni. Szerokie rozumienie interesu prawnego jako przesłanki uznania określonej osoby za zainteresowanego w ujęciu art. 510 § 1 KPC nie zwalnia sądu od powinności dokonania oceny, na tle okoliczności każdej konkretnej sprawy, kto jest (powinien być) uczestnikiem postępowania.

(postanowienie SN z 26.3.2014 r., V CSK 686/13)

4. Prokurator

W oparciu o art. 7 w zw. z art. 13 § 2 KPC prokurator może żądać wszczęcia udziału w każdej sprawie rozpoznawanej w postępowaniu nieprocesowym, jak również wziąć udział w każdym toczącym się już postępowaniu (również w sprawach niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego), jeżeli według jego oceny wymaga tego ochrona praworządności, praw obywateli lub interesu społecznego.

Jedyne ograniczenia kompetencji prokuratora do złożenia wniosku o wszczęcie postępowania nieprocesowego wynikają z istoty i charakteru samych spraw rozpoznawanych w tym trybie. Ustawodawca wyłączył kompetencje prokuratora w sprawach, w których oprócz wniesienia wniosku wymagane jest równoczesne złożenie oświadczenia woli. Prokurator nie może bowiem złożyć odpowiedniego wniosku, jako że nie jest podmiotem legitymowanym do złożenia oświadczenia woli w poniższych sprawach:

- 1) wniosku o udzielenie przez sąd zgody na zawarcie małżeństwa w sytuacji przeszkody braku przepisanego wieku, istnienia choroby psychicznej lub niedorozwoju umysłowego,
- 2) wniosku o przyjęcie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku,
- 3) wniosku o przyjęcie oświadczenia o uznaniu dziecka,
- 4) wniosku o orzeczenie przysposobienia¹.

Z kolei prokurator zawsze bierze udział w sprawach:

- 1) o ubezwłasnowolnienie (art. 546 § 2 KPC),

¹ Z. Zawadzka, *Formy udziału prokuratora w postępowaniu cywilnym*, Prok. i Pr. 2009, Nr 10, s. 86–87.

2) w sprawach o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką prowadzone na podstawie konwencji haskiej z 1980 r. (art. 569¹ KPC).

Prokurator staje się uczestnikiem postępowania nieprocesowego przez sam fakt nie wymagającego żadnej formy szczególnej zgłoszenia udziału w sprawie (np. przez zgłoszenie jakiegokolwiek wniosku). Decyzja sądu o uznaniu prokuratora za uczestnika postępowania jest zbędna (zob. uzasadnienie orz. SN z 9.7.1947 r., III C 756/47, OSN 1948, Nr 1, poz. 22). Sądy nie są uprawnione do kontrolowania, czy wystąpienie prokuratora w obronie interesu publicznego jest uzasadnione rzeczywistym istnieniem tego interesu w danej sprawie (orz. SN z 28.1.1949 r., C 1089/48, PiP 1949, Nr 6–7, s. 149)¹.

Orzecznictwo:

Ocena potrzeby zainicjowania procesu jako wyłączna kompetencja prokuratora; stro- na bierna procesu zainicjowanego przez prokuratora

1. Ocena potrzeby zainicjowania procesu przez Prokuratora bez określenia podmiotu, na którego rzecz jest ono przezeń inicjowane, pozostaje wyłączną jego kompetencją i Sąd rozstrzygający spór nie jest uprawniony do weryfikacji tej oceny z punktu widzenia jej merytorycznej poprawności.

2. Szczególny charakter uprawnienia Prokuratora wywodzony z realizacji zadania jakim jest ochrona praworządności i interesu publicznego decyduje o szczególnym ukształtowaniu strony biernej takiego procesu. Powszechnie przyjmuje się, że pozwanymi w tym sporze mają być wszystkie strony danego stosunku prawnego, a przy tym ich udział w nim ma charakter współuczestnictwa materialnego i jednolitego.

(postanowienie SA w Krakowie z 12.1.2016 r., I ACa 1332/15)

Uprawnienie prokuratora do złożenia wniosku o zmianę zakładu lecznictwa odwy- kowego

Do złożenia wniosku przewidzianego w art. 34 ust. 2 ustawy z dnia 26.10.1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t.j. Dz.U. z 2007 r. Nr 70, poz. 473 ze zm.) o zmianę rodzaju orzeczonego zakładu lecznictwa odwykowego uprawniony jest także prokurator (art. 7 KPC).

(postanowienie SN z 9.10.2009 r., IV CSK 210/09)

Dopuszczalność złożenia wniosku o umieszczenie osoby w szpitalu psychiatrycznym przez prokuratora

Wniosek o umieszczenie osoby chorej psychicznie w szpitalu psychiatrycznym (art. 29 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy z 19.8.1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego) może być złożony przez prokuratora.

(postanowienie SN z 5.9.2008 r., III CSK 178/08)

5. Pełnomocnicy

Zgodnie z art. 86 w zw. z art. 13 § 2 KPC strony i ich organy lub przedstawiciele ustawowi mogą działać przed sądem osobiście lub przez pełnomocników. Katalog podmiotów, które mogą występować w charakterze pełnomocników w postępowaniu cywilnym,

¹ A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska (red.), Kodeks, komentarz do art. 510, uwaga 47.

reguluje art. 87 KPC. Jednakże w postępowaniu w sprawach nieprocesowych pełnomocnikami procesowymi mogą być:

- 1) pełnomocnicy profesjonalni (adwokaci, radcowie prawni i doradcy restrukturyzacyjni w sprawach restrukturyzacji i upadłości);
- 2) osoby związane z mocodawcą umowami cywilnoprawnymi (sprawujące zarząd majątkiem lub interesami strony lub pozostające ze stroną w stałym stosunku zlecenia, o ile przedmiot sprawy wchodzi w zakres tego zlecenia);
- 3) osoby związane stosunkiem bliskości (rodzice, małżonek, rodzeństwo, zstępni strony oraz osoby pozostające ze stroną w stosunku przysposobienia)¹,
- 4) inny uczestnik postępowania nieprocesowego, jeżeli nie zachodzi między nimi sprzeczność interesów (art. 87 § 1 w zw. z art. 13 § 2 KPC).

Z katalogu tego wyłącza się współuczestników sporu, którzy nie występują w postępowaniu nieprocesowym. Ponadto przepisy szczególne KPC określają jeszcze inne osoby mogące być pełnomocnikami w postępowaniach nieprocesowych:

- 1) pełnomocnicy rady pracowniczej i dyrektora przedsiębiorstwa (art. 691⁵),
- 2) pełnomocnicy do doręczeń dla strony zamieszkałej za granicą (art. 1135⁵ KPC).

5.1. Adwokaci i radcowie prawni

Profesjonalni pełnomocnicy – adwokaci i radcowie prawni – reprezentują strony w postępowaniu cywilnym w oparciu o przepisy KPC oraz ustaw szczególnych – odpowiednio ustawy z 26.5.1982 r. – Prawo o adwokaturze oraz ustawy z 6.7.1982 r. o radcach prawnych.

5.2. Osoba sprawująca zarząd majątkiem lub interesami strony

Osoba sprawująca zarząd majątkiem lub interesami uczestnika postępowania nieprocesowego może być jego pełnomocnikiem, jeżeli przedmiot procesu wchodzi w zakres tego zarządu. Definiując określenie „sprawowanie zarządu majątkiem lub interesami”, należy wskazać na stałe (a nie chwilowe czy przejściowe) sprawowanie tego zarządu nad majątkiem lub jego częścią².

5.3. Uczestnik postępowania, małżonek, rodzeństwo, zstępni lub wstępni strony oraz osoby pozostające ze stroną w stosunku przysposobienia

Pełnomocnikiem uczestnika postępowania może być inny uczestnik tego samego postępowania, jeżeli nie zachodzi pomiędzy nimi sprzeczność interesów, a ponadto: małżonek będący w związku małżeńskim ze stroną w czasie prowadzenia sprawy i niebędący w prawomocnie orzeczonej separacji, wstępni strony (również dziadkowie), zstępni stro-

¹ A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska (red.), Kodeks, komentarz do art. 87, uwaga 9.

² A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska (red.), Kodeks, komentarz do art. 87, uwaga 22.

ny (także dzieci pozamałżeńskie), rodzeństwo – również przyrodnie, oraz osoby pozostające ze stroną w stosunku przysposobienia tak zupełnego, jak i niezupełnego¹.

5.4. Kurator

Rola kuratora w postępowaniu nieprocesowym jest znaczenie ważniejsza niż w procesie. Wynika to z faktu, że to na sądzie orzekającym spoczywa obowiązek zapewnienia, aby wszyscy zainteresowani wzięli udział w postępowaniu. Z tego też względu ustawodawca w art. 510 § 2 KPC zobowiązał sąd do wyznaczenia z urzędu kuratora dla zainteresowanego, którego miejsce pobytu nie jest znane. Jak podkreślił SN, kurator może być wyznaczony tylko do zastępowania określonego uczestnika postępowania, którego miejsce pobytu nie jest znane, nie może natomiast być ustanowiony dla ewentualnych zainteresowanych, nieokreślonych co do osoby (por. uchw. SN z 11.9.1958 r., IV CO 19/58, Legalis).

Przed wyznaczeniem kuratora sąd orzekający powinien w pierwszej kolejności przeprowadzić stosowne dochodzenie celem ustalenia miejsca pobytu zainteresowanego, a dopiero w następnej kolejności wyznaczyć kuratora (post. SN z 24.9.1998 r., II CKU 61/98, Legalis). Jeżeli bowiem ustanowienie kuratora nastąpiło bez dostatecznego uprawdopodobnienia, że miejsce pobytu uczestnika nie jest znane, postępowanie dotknięte będzie nieważnością (wyr. SN z 10.4.1978 r., III CRN 40/78, Legalis). Według SN art. 609 § 2 KPC stosuje się tylko wtedy, gdy wnioskodawca nie może wskazać osób zainteresowanych, ponieważ są one nieznanne, a ustalenie tych osób jest dla niego zadaniem praktycznie niewykonalnym. Przepis ten nie wchodzi natomiast w rachubę, gdy osoby te są znane wnioskodawcy, ale nie jest znane miejsce ich pobytu. W takim bowiem wypadku obowiązuje zasada ogólna, w myśl której dla osoby, której miejsce pobytu nie jest znane, ustanawia się kuratora procesowego (art. 143, 144 i 510 § 2 KPC) (post. SN z 19.2.1966 r., II CZ 50/66, Legalis).

W razie, gdy dla zainteresowanego, którego miejsce pobytu jest nieznanne, wyznaczony został kurator na podstawie przepisów prawa materialnego (art. 184 § 1 KRO), wyznaczenie kuratora w trybie przepisu art. 510 § 2 KPC jest zbędne. W takim wypadku sąd wzywa do udziału w sprawie tego kuratora. Nieznany z miejsca pobytu zainteresowany staje się uczestnikiem postępowania z momentem doręczenia kuratorowi, ustanowionemu w trybie art. 184 § 1 KRO, wezwania do udziału w sprawie².

6. Wniosek o wszczęcie postępowania nieprocesowego

Wszczęcie postępowania nieprocesowego implikuje zasadniczo te same skutki procesowe i materialnoprawne, co wniesienie pozwu w postępowaniu procesowym. Skierowanie wniosku do sądu (art. 165 w zw. z art. 13 § 2 KPC) decyduje o ocenie właściwości sądu (art. 15 w zw. z art. 13 § 2 KPC), jak i o jurysdykcji krajowej (art. 1097 w zw.

¹ A. Góra-Błaszczkowska, Kodeks, komentarz do art. 87, uwagi 18.

² A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska (red.), Kodeks, komentarz do art. 510, uwagi 35–41.

z art. 13 § 2 KPC). Jeśli zaś chodzi o następstwa materialnoprawne, następuje przerwa biegu przedawnienia, zasiedzenia oraz terminów zawitych¹.

Postępowanie nieprocesowe kieruje się takimi samymi zasadami dotyczącymi orzekania, jak postępowanie procesowe (art. 316–322 w zw. z art. 13 § 2 KPC), przy czym sąd nie jest związany żądaniem uczestników, jeżeli określona sprawa może być wszczęta z urzędu. W innych sytuacjach także sąd może nie być związany żądaniem, kiedy na mocy przepisów szczególnych uprawniony jest do orzekania w pewnym zakresie z urzędu (art. 538, 619, 677 KPC)².

W postępowaniu nieprocesowym orzeczenia zapadają w formie postanowienia, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej (art. 516 KPC). Postanowienia dzielą się na:

- 1) postanowienia merytoryczne;
- 2) postanowienia wпадkowe.

Z kolei postanowienia merytoryczne, rozstrzygające co do istoty sprawy, można podzielić na postanowienia:

- 1) co do całości żądania,
- 2) wstępne,
- 3) częściowe,
- 4) uzupełniające (np. art. 679 § 3 KPC).

Sąd może również wydać postanowienia wпадkowe, dotyczące zagadnień proceduralnych mających miejsce w trakcie postępowania³. Od nieprawomocnych orzeczeń wydanych w postępowaniu nieprocesowym przysługuje apelacja (art. 518 KPC). Orzeczenie, od którego nie przysługuje żaden zwykły środek zaskarżenia, staje się prawomocne. Ponadto prawomocne orzeczenie staje się również skuteczne, chyba że KPC przewiduje natychmiastową skuteczność z mocy samej ustawy (art. 521 KPC). Następstwem uprawomocnienia się orzeczenia jest jego wykonalność, jeżeli treść orzeczenia nadaje się do wykonania w drodze egzekucji.

„Postanowienie wstępne wydane w postępowaniu nieprocesowym na podstawie art. 318 § 1 KPC w zw. z art. 13 § 2 KPC, rozstrzygające o samej zasadzie żądania, wywołuje skutki orzeczenia formalnie prawomocnego (art. 365 § 1 KPC), wiąże zatem sąd orzekający w sprawie” (post. SN z 21.10.1999 r., I CKN 169/98, OSNC 2000, Nr 5, poz. 86).

6.1. Elementy wniosku

Wymogi formalne wniosku o wszczęcie postępowania nieprocesowego przewiduje art. 511 KPC. Przepis ten odwołuje się w swej treści do art. 126 KPC określającego wymogi formalne pisma procesowego oraz art. 187 KPC stosowanego odpowiednio. Wniosek jest kwalifikowanym pismem procesowym. Musi spełniać obligatoryjne warunki formalne wymagane dla każdego pisma procesowego (art. 126–128 KPC). Jednakże w przeciwieństwie do postępowania procesowego, we wniosku nie ma obowiązku wyczerpującego wskazania wszystkich zainteresowanych – ustalenie to jest obowiązkiem sądu (art. 510 § 2 KPC) – co do zasady wnioskodawca jest zobowiązany wskazać tylko te osoby, co do których ma wiedzę, że posiadają one interes prawny w załatwieniu sprawy.

¹ D. Wetoszka, K. Maciejewska-Adamiak, J. Puzkarski, *Pisma procesowe w sprawach rodzinnych na przykładach i wzorach*, Warszawa 2020.

² A. Marciniak, K. Piasecki (red.) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Legalis 2016, komentarz do art. 516, uwaga 10.

³ E. Marszałkowska-Krzyś (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Legalis 2016, komentarz do art. 516, uwagi 1–3.

Wniosek w postępowaniu nieprocesowym powinien zatem zawierać następujące składowe:

- 1) oznaczenie sądu, do którego jest skierowany, imię i nazwisko lub nazwę zainteresowanych w sprawie i ich adresy;
- 2) oznaczenie rodzaju pisma (wniosek o ...);
- 3) dokładnie określone żądanie, a w sprawach o prawa majątkowe także oznaczenie wartości przedmiotu sporu, chyba że przedmiotem sprawy jest oznaczona kwota pieniężna;
- 4) oznaczenie daty wymagalności roszczenia w sprawach o prawa majątkowe;
- 5) wskazanie faktów, na których strona opiera swój wniosek lub oświadczenie, oraz wskazanie dowodu na wykazanie każdego z tych faktów;
- 6) informację, czy strony podjęły próbę mediacji lub innego pozasądowego sposobu rozwiązania sporu, a w przypadku gdy takich prób nie podjęto, wyjaśnienie przyczyn ich niepodjęcia;
- 7) podpis strony albo jej przedstawiciela ustawowego lub pełnomocnika;
- 8) wymienienie załączników.

We wniosku wszczynającym postępowanie nieprocesowe można dodatkowo wskazać elementy fakultatywne mające na celu przygotowanie rozprawy:

- 1) wezwanie na rozprawę wskazanych przez wnioskodawcę świadków i biegłych;
- 2) dokonanie oględzin;
- 3) polecenie dostarczenia na rozprawę dokumentu będącego w posiadaniu uczestnika lub osoby trzeciej, a potrzebnego do przeprowadzenia dowodu, lub przedmiotu oględzin;
- 4) żądanie dostarczenia na rozprawę dowodów znajdujących się w sądach, urzędach lub u osób trzecich wraz z uprawdopodobnieniem, że strona sama nie może ich uzyskać.

Formułując wniosek wszczynający postępowanie nieprocesowe, należy także wziąć pod uwagę przepisy szczególne, które mogą przewidywać dodatkowe wymogi wniosku np. we wniosku o zniesienie współwłasności należy dokładnie określić rzecz mającą ulec podziałowi oraz przedstawić dowody prawa własności (art. 617 KPC). We wniosku o uregulowanie kontaktów z małoletnim należy przedstawić pokrewieństwo dziecka z wnioskodawcą.

Należy wyraźnie podkreślić, że we wniosku o wszczęcie postępowania nieprocesowego nie zawiera się wniosków o:

- 1) nadanie orzeczeniu rygoru natychmiastowej wykonalności (art. 521 KPC);
- 2) przeprowadzenie rozprawy w nieobecności wnioskodawcy, gdyż niestawiennictwo uczestników nie tamuje rozpoznania sprawy (art. 513 KPC);
- 3) wydania postanowienia zaocznego – w postępowaniu nieprocesowym przepisów o wyroku zaocznym nie stosuje się (art. 513 *in fine* KPC).

Wskazanie wartości przedmiotu sporu we wniosku o wszczęcie postępowania nieprocesowego dotyczy jedynie spraw o zniesienie współwłasności i podział majątku wspólnego byłych małżonków.

Do wniosku wszczynającego postępowanie nieprocesowe należy dołączyć tyle jego odpisów, ile osób zostało wskazanych we wniosku jako zainteresowani w sprawie (por. orz. SN z 1.2.1950 r., Po.C. 305/49, PN 1950, Nr 7–8, s. 128–129).

Braki formalne wniosku podlegają uzupełnieniu w takim samym trybie jak w postępowaniu procesowym tj. poprzez wezwanie do ich uzupełnienia na zasadzie art. 130 w zw. z art. 13 § 2 KPC. Zgodnie z nowym przepisem art. 130^{1a} § 1 KPC, jeżeli pismo procesowe wniesione przez profesjonalnego pełnomocnika nie może otrzymać prawidłowego biegu wskutek niezachowania warunków formalnych, przewodniczący zwraca pismo

stronie bez wezwania do jego poprawienia lub uzupełnienia. Mylne oznaczenie pisma procesowego lub inne oczywiste niedokładności nie stanowią przeszkody do nadania piśmu biegu i rozpoznania go w trybie właściwym. W zarządzeniu o zwrocie pisma wskazuje się braki, które stanowią podstawę zwrotu i jeżeli w terminie tygodnia od dnia doręczenia zarządzenia o zwrocie pisma strona wniosie je ponownie, to pismo wywołuje skutek od daty pierwotnego wniesienia (art. 130^{1a} § 2 i 3 KPC).

Zgodnie z brzmieniem nowego przepisu art. 511¹ § 1 KPC, jeśli przewodniczący zarządzi, wniesienie odpowiedzi na wniosek jest obowiązkowe.

Orzecznictwo:

Wniosek w postępowaniu nieprocesowym o wydanie określonej treści postanowienia powinien spełniać te same warunki co pozew (art. 511 § 1 KPC). Do elementów obligatoryjnych należą: dokładnie określone żądanie oraz przytoczenie okoliczności faktycznych. Te elementy odróżniają wniosek o wszczęcie postępowania nieprocesowego od zwykłych pism procesowych. Zgodnie z art. 187 KPC wniosek powinien jeszcze zawierać dodatkowe elementy, jak wskazanie wartości przedmiotu postępowania w sprawach majątkowych, a w miarę potrzeby – określenie właściwości sądu. Może oczywiście zawierać także elementy fakultatywne.

(postanowienie SN z 2.10.2003 r., V CK 239/02)

6.2. Oznaczenie sądu

Zasadą jest, że pismo w sprawach nieprocesowych należy skierować do właściwego miejscowo i rzeczowo sądu rejonowego, gdyż właściwość sądu okręgowego w I instancji wynika z przepisów szczególnych. Artykuł 508 KPC wprowadza regułę wyłącznej właściwości sądu miejsca zamieszkania wnioskodawcy z poniższymi wyjątkami:

- 1) brak miejsca zamieszkania wnioskodawcy – miejsce pobytu wnioskodawcy;
- 2) wszczęcie postępowanie z urzędu – właściwość sądu, w którego okręgu nastąpiło zdarzenie będące podstawą wszczęcia postępowania;
- 3) żądna z przesłanek nie pozwala na ustalenie właściwości sądu – właściwość sądu dla m.st. Warszawy.

Z kolei właściwość miejscowa zdeterminowana będzie rodzajem sprawy i wynika z przepisów szczególnych. Przykładowo w sprawach z zakresu prawa rzeczowego będzie to miejsce położenia rzeczy (art. 606 KPC), a w sprawach spadkowych – sąd ostatniego miejsca zamieszkania lub pobytu spadkodawcy (art. 628 KPC).

Jeśli chodzi o właściwość sądu z urzędu, zdarzeniem determinującym właściwość sądu będzie określony czyn ludzki w postaci działania lub zaniechania, jak też zespół okoliczności, zjawisko, określony stan rzeczy uzasadniający w świetle obowiązującego prawa aktywność sądu. Sądem właściwym będzie wtedy sąd, w którego okręgu owe zdarzenie nastąpiło¹.

Co do zasady w postępowaniu nieprocesowym w I instancji orzeka Sąd w składzie jednego sędziego bez udziału ławników (art. 47 § 1 w zw. z art. 13 § 2 KPC). Rozpoznanie sprawy może nastąpić w innym składzie wyłączenie na podstawie przepisu szczególnego np. art. 509 KPC – w sprawach o przysposobienie sprawę rozpoznaje jeden sędzia

¹ T. Ereciński (red.) Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze, Lex/el.

i dwóch ławników¹, 544 § 1 KPC – sprawy o ubezwłasnowolnienie – 3 sędziów zawodowych.

6.3. Określenie stron postępowania i ich pełnomocników

Stronami postępowania nieprocesowego są jego uczestnicy – osoby zainteresowane w rozumieniu art. 510 KPC tj. każdy, czyich praw dotyczy wynik sprawy. Zainteresowany w sprawie powinien być oznaczony, w taki sam sposób jak strona w procesie, a zatem przez podanie imienia, nazwiska albo nazwy (firmy), adresu zamieszkania, pobytu albo siedziby. Tak samo jak strona procesu powinien być oznaczony również wnioskodawca². Dodatkowo, wnioskodawca powinien wskazać swój numer PESEL w piśmie wszczynającym postępowanie.

W przeciwieństwie do postępowania zwykłego (procesowego) interes prawny w postępowaniu nieprocesowym nie wynika z naruszenia lub zagrożenia sfery prawnej zainteresowanego, tylko z pewnych zdarzeń prawnych stanowiących podstawę do uregulowania wiążących się z nim stosunków prawnych i rodzą obiektywną potrzebę wszczęcia postępowania (zob. uzasadnienie uchw. SN z 19.2.1981 r., III CZP 2/81, Legalis), np. podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej³, czy stwierdzenie nabycia spadku po śmierci spadkodawcy.

Podmiotem wszczynającym postępowanie nieprocesowe jest co do zasady wnioskodawca. We wniosku podaje on pozostałych uczestników postępowania. Jak już wyżej wskazano, niewymienienie wszystkich uczestników postępowania nie stanowi braku formalnego uniemożliwiającego nadanie pismu prawidłowego biegu. To bowiem na sądzie spoczywa obowiązek zapewnienia wszystkim zainteresowanym udziału w sprawie.

W przypadku gdy wnioskodawcy znane są personalia uczestnika postępowania, ale nie jest w stanie ustalić jego adresu, może poszukiwać uczestnika postępowania przez komornika celem doręczenia mu odpisu wniosku (art. 131 § 1 KPC w zw. z art. 3a ustawy o komornikach). Jeżeli próba doręczenia przez komornika okaże się bezskuteczna, a zgodnie z ustaleniami komornika adresat nie zamieszkuje pod wskazanym adresem, komornik zwraca pismo podmiotowi zlecającemu doręczenie informując go o dokonanych ustaleniach przez nadesłanie kopii protokołu.

O niustaleniu adresu zamieszkania uczestnika i niedoręczeniu mu odpisu wniosku wnioskodawca informuje sąd, który na zasadzie art. 510 § 2 zd. 3 KPC ustanawia kuratora dla uczestnika, którego miejsce pobytu jest nieznanne.

Uczestnikiem postępowania nieprocesowego staje się również prokurator poprzez wzięcie udziału w sprawie, ewentualnie z chwilą zgłoszenia wniosku o wszczęcie postępowania. Prokurator jest uczestnikiem postępowania w sprawach o ubezwłasnowolnienie (art. 546 § 2 KPC), o odebranie dziecka w trybie konwencji haskiej⁴ (art. 598¹ KPC), o przyznanie kompensaty przysługującej ofiarom niektórych przestępstw (art. 8 ust. 6 ustawy z 7.7.2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych czynów zabronionych⁵) oraz w sprawach osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzają-

¹ D. Wętoszka, K. Maciejewska-Adamiak, J. Puzkarski, Pisma w sprawach rodzinnych.

² A. Góra-Błaszczkowska, Kodeks, Tom IA, komentarz do art. 511.

³ K. Korzan (red.), Pojęcie legitymacji procesowej, [w:] Studia z procesu cywilnego, Katowice 1986, s. 81 i n.

⁴ Konwencja dotycząca cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę.

⁵ T.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 325 ze zm.

cych zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (art. 2 ust. 4 ustawy z 22.11.2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób¹). Na prawach przysługujących prokuratorowi uczestnikiem postępowania może być Rzecznik Praw Obywatelskich (por. art. 14 pkt 4 w zw. z art. 1 ust. 2 i 3 RPOU), Rzecznik Praw Dziecka (por. art. 10 ust. 1 pkt 3 RPDU) oraz Rzecznik Praw Pacjenta (por. art. 55 RPPU).

Udział organizacji pozarządowych w postępowaniu nieprocesowym jest bardzo ograniczony i dotyczy wyłącznie spraw o przysposobienie – art. 586 § 4 w zw. z art. 87 § 3 KPC. Z kolei art. 26 ust. 3 WychTrzeźwU przewiduje udział organizacji pozarządowych w postępowaniu nieprocesowym. W niektórych przypadkach w postępowaniu nieprocesowym biorą udział organy administracji, które wykonują określone czynności przewidziane przez przepisy szczególne np. organy gminy i policji obowiązane są zawiadamiać sąd opiekuńczy o zdarzeniach uzasadniających wszczęcie postępowania z urzędu (art. 572 KPC)².

Orzecznictwo:

Status zainteresowanego w sprawie o zasiedzenie

Przesłanka interesu prawnego zostaje spełniona zawsze w odniesieniu do dotychczasowego właściciela nieruchomości, ponieważ uwzględnienie wniosku o zasiedzenie jest dla niego równoznaczne ze stwierdzeniem utraty przysługującego dotychczas prawa. Do grona osób zainteresowanych należy zaliczyć także posiadaczy zależnych nieruchomości lub jej części oraz posiadaczy sąsiednich gruntów, jeżeli wynik postępowania dotyczy praw, jakie roszczą sobie oni do nieruchomości będącej przedmiotem postępowania lub do przygranicznych pasów ziemi. O statusie zainteresowanych nie przesądza sam w sobie fakt samoistnego posiadania w pewnym okresie gruntu będącego przedmiotem wniosku, nawet jeśli zachodzą podstawy jego doliczenia do posiadania innego podmiotu, na zasadach określonych w art. 176 KC. Pozycja zainteresowanego (art. 510 KPC) jest determinowana istnieniem interesu prawnego, a to oznacza, że poprzedni posiadacz samoistny musiałby wskazać, iż z faktem takiego posiadania wiąże się przysługiwanie określonego prawa, którego dotyczy wynik postępowania w sprawie o stwierdzenie zasiedzenia.

(postanowienie SN z 22.3.2019 r., IV CSK 440/17)

Możliwość ponawiania wniosku o nabycie spadku; uzyskanie statusu uczestnika postępowania

1. Ten, kto był uczestnikiem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, może tylko wówczas żądać zmiany postanowienia stwierdzającego nabycie spadku, gdy żądanie opiera na podstawie, której nie mógł powołać w tym postępowaniu, a wniosek o zmianę składa przed upływem r. od dnia, w którym uzyskał tę możliwość (art. 679 § 1 KPC).

2. Treścią normy zawartej w art. 510 § 2 KPC jest jedynie oznaczenie jednego z możliwych sposobów uzyskania statusu procesowego uczestnika. Samo wydanie postanowienia nie jest jednak wystarczające, gdyż konieczne jest zakomunikowanie jego treści adresatowi. Dopiero z chwilą otrzymania przez niego „wezwania dokonanego przez sąd” poprzez doręczenie odpisu postanowienia oraz odpisu wniosku wszczynającego postępowanie zainteresowany staje się uczestnikiem.

(postanowienie SN z 20.4.2018 r., II CSK 421/17)

¹ T.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1346 ze zm.

² D. Wetoszka. K. Maciejewska-Adamiak, J. Puzkarski, Pisma w sprawach rodzinnych.